

Հայաստանի Հանրապետության
Կենտրոնական բանկ

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՅԱՆՋՆԵՐԻՑ ՈՒՆԵՑԱԾ ՀԵՌԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ԲԱՆԿԵՐԻ՝ ՌԻՍԿԻ ԳՆԱԼՈՒ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՎՐԱ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ 2025-03

Անի Սարգսյան ⁽¹⁾ Ալեքսանդր Շիրխանյան ⁽²⁾

ԿԲ-ի հետազոտական ամփոփագրերը ներկայացնում են հետազոտությունների հիմնական արդյունքների ամփոփ նկարագիր և/կամ արդի տնտեսական ու ֆինանսական թեմաների հակիրճ վերլուծություն: Հետազոտական ամփոփագրերում արտահայտված կարծիքները հեղինակ(ներ)ի անձնական տեսակետներն են և պարտադիր չէ, որ արտահայտեն ԿԲ պաշտոնական դիրքորոշումը:

(1) Հետազոտող, Դիլիջանի ուսումնահետազոտական կենտրոն

(2) Հետազոտությունների ղեկավար, Դիլիջանի ուսումնահետազոտական կենտրոն

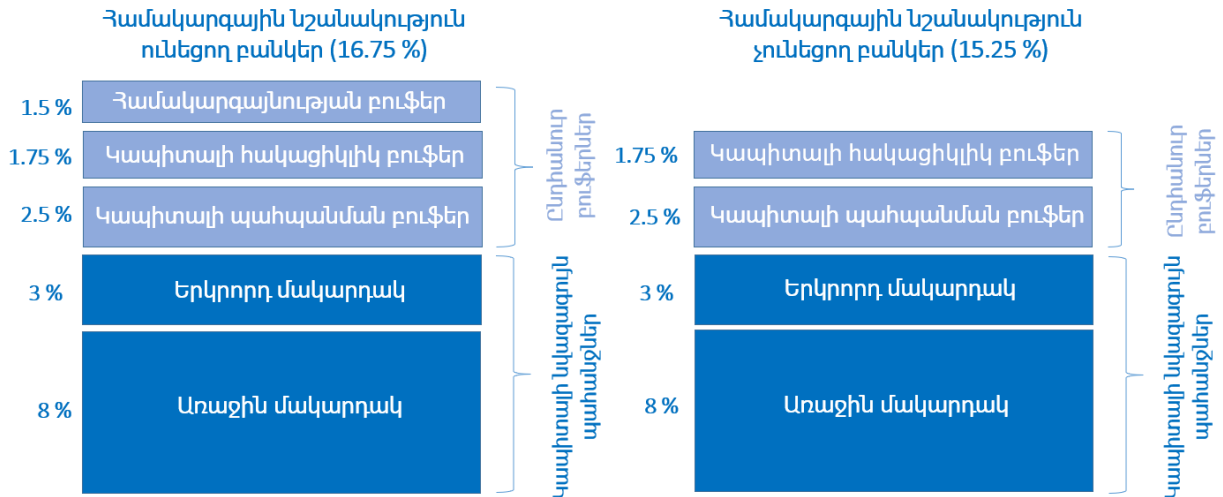
Բանկերի ռիսկի ախորժակը հաճախ պայմանավորված է նրանց կապիտալի մակարդակով: **Զարգացած երկրների** վերաբերյալ ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ կապիտալի պահանջների շեմից բարձր կապիտալ ունեցող բանկերը հակված են ունենալ ավելի ռիսկային վարքագիծ: Սա բացատրվում է նրանով, որ երբ բանկերի կապիտալը գերազանցում է պահանջվող նվազագույն մակարդակը, նրանք հաճախ դրսևորում են ավելորդ ինքնավստահություն՝ ենթադրելով, թե լրացուցիչ կապիտալը կարող է ծածկել ավելի մեծ կորուստներ, ինչի հետևանքով մեծացնում են ռիսկի հանդեպ իրենց ախորժակը՝ ավելի բարձր եկամուտների ակնկալիքով: **Զարգացող երկրների** վերաբերյալ ուսումնասիրությունները, հակառակը, ցույց են տալիս բացասական կապ կապիտալի պահանջներից հեռավորության և բանկերի ռիսկայնության միջև. երբ կապիտալի մակարդակը մոտենում է պահանջվող նվազագույն շեմին, բանկերը կարող են զգալ ֆինանսական ճնշում պահուստների սահմանափակ ճկունության պատճառով՝ ունենալով համեմատաբար քիչ լրացուցիչ կապիտալ նոր հնարավորություններին արձագանքելու և ֆինանսական գործունեության ընդլայնման համար: Այս ճնշումը կարող է դրդել բանկերին ավելի բարձր ռիսկային գործողությունների կամ ներդրումների՝ վերջիններիս շահութաբերության մակարդակը պահպանելու կամ նույնիսկ ավելացնելու ակնկալիքով: **Հաշվի առնելով այս դիտարկումները՝ հետաքրքիր է ուսումնասիրել, թե Հայաստանում ինչպիսի կապ գոյություն ունի բանկերի՝ կապիտալի ընդհանուր պահանջներից եղած հեռավորության և նրանց ռիսկի ախորժակի միջև:**

Առևտրային բանկերի կողմից չափազանց մեծ ռիսկի ախորժակը և դրա հետևանքով անվճարունակության խնդիրների առաջացումը կանխելու համար Հայաստանի բանկային համակարգում կիրառվում է Կապիտալի համարժեքության գործակցի (CAR, ընդհանուր կապիտալի հարաբերություն ռիսկով կշռված ակտիվներին) պահանջը: Բացի այդ, 2019 թվականից **Բազել III**¹ չափանիշներին համապատասխանելու նպատակով ներդրվել են այլ գործիքներ, որոնք ներառում են կապիտալի պահպանման (Conservation Buffer) և հակացիկլիկ բուֆերները (CounterCyclical Buffer): Համակարգային նշանակություն ունեցող բանկերի դեպքում վերոնշյալ երկու բուֆերներին ավելանում է նաև համակարգային նշանակության ֆինանսական հաստատությունների նկատմամբ կիրառվող կապիտալի պահանջը (Systemic Buffer): Այս գործիքներն առավելապես ուղղված են եղել բանկային համակարգի՝ աճող ռիսկերին դիմակայելու ունակության ամրապնդմանը և ֆինանսական միջնորդության անընդհատության ապահովմանը: Ներկայումս (2025 թվականի նոյեմբերի դրությամբ) կապիտալի ընդհանուր պահանջները կազմում են 16.75% համակարգային նշանակության բանկերի համար և 15.25%՝ մյուսների համար (տե՛ս Գծապատկեր 1-ը): Ժամանակի ընթացքում կապիտալի ընդհանուր պահանջները վերանայվել են՝ հաշվի առնելով ինչպես փոփոխվող տնտեսական պայմանները, այնպես էլ համակարգային ռիսկի գնահատումները: Բանկերի փաստացի CAR-ի և կապիտալի ընդհանուր պահանջների միջև

¹ Բազել III-ը միջազգային բանկային կարգավորումների փաթեթ է, որը սահմանում է կապիտալի, իրացվելիության և ռիսկի կառավարման ավելի խստացված պահանջներ՝ ապահովելու համար ֆինանսական համակարգի կայունությունն ու կանխելու բանկային ճգնաժամերը:

եղած հեռավորության վերաբերյալ ընդհանուր պատկերացում կարելի է կազմել Գծապատկեր 2-ի ա) և բ) նկարների միջոցով:

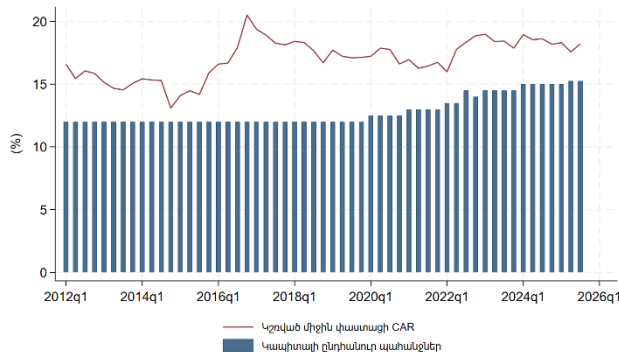
Գծապատկեր 1. Կապիտալի կառուցվածքը Հայաստանում 2025թ. նոյեմբերի դրությամբ

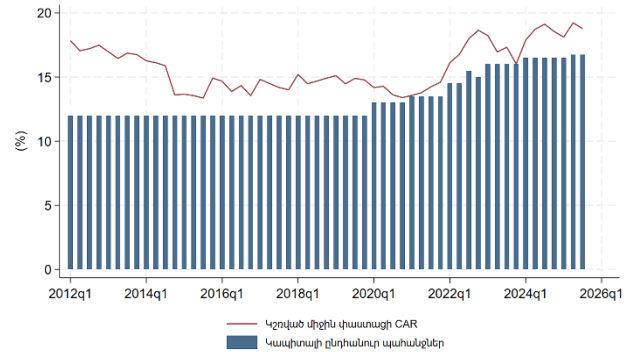
Աղբյուրը. ՀՀ կենտրոնական բանկ

Գծապատկեր 2. Փաստացի CAR-ը և կապիտալի ընդհանուր պահանջները

ա) համակարգային նշանակություն չունեցող բանկեր

բ) համակարգային նշանակություն ունեցող բանկեր

Աղբյուրը. ՀՀ կենտրոնական բանկ

Գծապատկերները ցույց են տալիս, որ վերջին հինգ տարիների ընթացքում ԿԲ կողմից բանկերի նկատմամբ հավելյալ պահանջների ներդրմանը զուգահեռ բանկերը բարձրացրել են կապիտալի ընդհանուր մակարդակները: Բացի այդ, կարելի է նկատել, որ համակարգային նշանակության բանկերի դեպքում հեռավորությունը նվազագույն պահանջներից ավելի փոքր է, քան համեմատաբար փոքր բանկերի դեպքում:

ՀՀ բանկային համակարգում կապիտալի ընդհանուր պահանջներից եղած հեռավորության և նրանց ռիսկ ստանձնելու վարքագծի միջև կապն ուսումնասիրելու համար օգտագործվել են ՀՀ ԿԲ վարկային ռեգիստրի տվյալները, որոնք ներառում են ոչ ֆինանսական իրավաբանական անձանց տրամադրված վարկերը վերջին ավելի քան տասը տարիների ընթացքում: Բանկերի ռիսկ ստանձնելու վարքագիծը հասկանալու համար դիտարկվել է, թե

արդյոք տվյալ բանկը վարկ է տրամադրում ռիսկային ֆիրմայի: Ռիսկային սահմանվել է այն ֆիրման, որը վարկ ստանալու պահին Նախորդող 5 տարիների ընթացքում ունեցել է վարկի վճարման ուշացում կամ դասակարգված վարկ: Վերլուծությունում Նաև հաշվի են առնվել վարկի բնութագրիչները, ինչպիսիք են վարկի մարման ժամկետը, տոկոսադրույքը, գումարը և արժույթը: Ֆիրմայի բնութագրիչներից դիտարկվել են միայն վերջինիս գործունեության ոլորտը և վարկ ստանալու պահի դրությամբ ակտիվ վարկերի քանակը, քանի որ ուսումնասիրության շրջանակում այլ ցուցանիշների վերաբերյալ տվյալներ հասանելի չեն: Բանկի բնութագրիչների շարքում օգտագործվել են կապիտալի ընդհանուր պահանջներից բանկերի հեռավորությունը (հիմնական ուսումնասիրության փոփոխականը), բանկերի ակտիվների ծավալը և իրացվելիությունը, որը հաշվարկվել է որպես բանկի բարձր իրացվելի ակտիվների և ընդհանուր ակտիվների հարաբերակցություն: Այս ամենի հետ մեկտեղ հետազոտությունը Նաև հաշվի է առնում վարկ տրամադրող բանկի բոլոր այն բնութագրիչները, որոնք ժամանակի ընթացքում գրեթե չեն փոփոխվում, օրինակ՝ բանկի գործարարության մոդելը կամ կորպորատիվ մշակույթը:²

Իրականացված հետազոտության արդյունքները ներկայացված են Աղյուսակ 1-ում: Առաջին սյունն ամփոփում է բոլոր ֆիրմաների շրջանում կատարված հետազոտության արդյունքները, երկրորդը՝ կենտրոնանում է միայն մի քանի բանկերի հետ աշխատող ֆիրմաների վրա, իսկ երրորդը՝ Նաև հաշվի է առնում ֆիրմաների կողմից բանկերին ներկայացված վարկային պահանջարկը:³ Այս վերջին սյան արդյունքները շատ կարևոր են, քանի որ բանկերի ֆիրմա-հաճախորդները տարբեր մակարդակի պահանջարկ կարող են ներկայացնել Նրանց Նկատմամբ, ինչը առաջին երկու սյուներում հաշվի առնված չէ: Աղյուսակի առաջին տողը ներկայացնում է կապիտալի ընդհանուր պահանջներից բանկերի հեռավորության (Distance) ազդեցությունը ռիսկային ֆիրմաներին վարկ տրամադրելու հավանականության վրա: Մեզ հետաքրքրող հեռավորության գործակիցը բոլոր երեք մոդելներում դրական և վիճակագրորեն Նշանակալի է, ինչը ցույց է տալիս, որ **բանկերն ավելի շատ հակված են վարկեր տրամադրել ռիսկային ֆիրմաներին այն դեպքում, երբ Նրանց հեռավորությունը կապիտալի ընդհանուր պահանջներից ավելի մեծ է (այսինքն՝ երբ բանկերն ունեն ավելի շատ ավելցուկային կապիտալ)**: Առաջին երկու սյուների գործակիցները ցույց են տալիս, որ եթե կապիտալի ընդհանուր պահանջի և կապիտալի փաստացի մակարդակի միջև հեռավորությունը մեծանա 1 տոկոսային կետով, ռիսկային վարկ տալու հավանականությունը կաճի 0.3 տոկոսային կետով, այսինքն՝ պայմանական 10,000 վարկից 488-ը կտրամադրվի ռիսկային ֆիրմաներին՝ բազային 458-ի փոխարեն:⁴

² Սա մոդելավորման տեխնիկա է, որը ենթադրում է բանկերի համար կեղծ փոփոխականների ներառում մոդելում: Հետազոտություններում Նաև ներառված են կեղծ փոփոխականներ վարկի տրամադրման եռամսյակների համար, ինչը Նշանակում է, որ մակրոտնտեսական իրավիճակը, իրականացվող հարկաբյուջետային և դրամավարկային քաղաքականությունների ազդեցությունները և այլ տիպի (եռամսյակային) իրադարձությունները ևս հաշվի են առնված:

³ Մեթոդական տեսանկյունից մենք ստիպված ենք կենտրոնանալ մի քանի բանկի հետ տվյալ եռամսյակում աշխատող ֆիրմաների վրա, որպեսզի հնարավոր լինի հաշվի առնել վերջիններիս կողմից ներկայացվող պահանջարկը:

⁴ Չնախատականները ստանալու համար հաշվարկվել է, թե միջինում վարկերի քանի տոկոսն է տրամադրվում ռիսկային ֆիրմաներին: Այդ ցուցանիշը 4.58 է, այսինքն՝ բազային սցենարում 10000-ից 458 վարկը տրամադրվում է ռիսկային ֆիրմաներին: Քանի որ 0.3 տոկոսային կետ աճը Նշանակում է 4.58-ի բարձրացում մինչև 4.88, այդ պատճառով կարող ենք ասել, որ եթե բանկերի կապիտալի հեռավորությունը պահանջվող մեծությունից աճի 1 տոկոսային կետով, այդ դեպքում ռիսկային ֆիրմաներին տրամադրվող վարկերի քանակը կաճի 6.5 տոկոսով և կդառնա 488:

Չնայած երրորդ սյան գործակիցը համեմատաբար ավելի փոքր է, մեկնաբանությունը նույնն է, ինչ առաջին երկուսինը:

Աղյուսակ 1. Հետազոտության արդյունքները

	Full Sample	Multiple Bank Sample	Multiple Bank Sample (Controlling demand)
Distance	0.003*** (0.0008)	0.003*** (0.0007)	0.0005* (0.0003)
Loan, firm and bank characteristics	Yes	Yes	Yes
Bank fixed effects	Yes	Yes	Yes
Firm, time fixed effects	Yes	Yes	-
Firm-time fixed effects	-	-	Yes
Observations	62,568	34,376	29,826
R-squared	0.5966	0.5944	0.9902

* Որպես անկախ փոփոխականներ կիրառվել են վարկի, ֆիրմայի և բանկի մակարդակի բնութագրիչներ, ինչպես նաև ՀՆԱ-ի աճի տեմպը մակրոտնտեսական պայմանները վերահսկելու նպատակով: Կախյալ փոփոխականը ֆիրմայի ռիսկայնության գնահատականն է: Փակագծերի մեջ նշված են ստանդարտ սխալները, որոնք հաշվարկվել են բանկ-եռամսյակ մակարդակում:

Ամփոփելով՝ կարող ենք փաստել, որ Հայաստանում առևտրային բանկերի վարքագիծը նման է զարգացած երկրների բանկերի վարքագծին. բանկերը հակված են ավելի մեծ ռիսկի դիմել միայն այն պարագայում, երբ նրանց փաստացի կապիտալի համարժեքության գործակիցը զգալիորեն գերազանցում է կապիտալի ընդհանուր պահանջների նվազագույն շեմը, այսինքն՝ այն դեպքում, երբ հասարակության կողմից այդ ռիսկը ստանձնելու հնարավոր սոցիալական ծախսերը նվազագույնն են:

Հղումներ

Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգ. Որոշում «Բանկերի գործունեության կարգավորումը, բանկային գործունեության հիմնական տնտեսական նորմատիվները» Կանոնակարգ 2-ը հաստատելու մասին

Sivec, V., & Volk, M. (2021). Bank response to policy-related changes in capital requirements. The Quarterly Review of Economics and Finance, 80, 868-877.

Zhang, Z. Y., & Jun, W. U. (2008). Impacts of capital adequacy regulation on risk-taking behaviors of banking. Systems Engineering-Theory & Practice, 28(8), 183-189.

BIS – Basel III: International regulatory framework for banks.

